

היום נלמד בעזרת ה':

בבא בתרא דף ט

(בעמ' הקודם)

אמר אביי מריש הוה עביד מר: בהתחלה עשה רבה שתי קופות של צדקה, אחת לעניי העולם ואחת לעניי העיר, אבל לאחר ששמע את מה שאמר שמואל לרב תחליפא בר אבדימי שאפשר לעשות קופת צדקה אחת לכולם ולעשות תנאי עם הציבור לחלקם לכל מי שירצה, עשה כך גם רבה.

רב אשי אמר: אני לא צריך לעשת תנאי עם הציבור, לפי שכל מי שנותן מעות לקופת צדקה נותן על דעתי, ולכן אני יכול לתת לכל מי שארצה.

*

הנהו בי תרי טבחי: היו שני טבחים (= שוחטים) שעשו תנאי ביניהם שכל אחד ימכור ביום אחר, ומי שיעבור על התנאי יקרעו את עור הבהמה ששחט, הלך אחד מהם ומכר ביום של חברו ולכן קרעו את עור הבהמה ששחט, חייב אותם רבא לשלם לו את עור הבהמה.

איתיביה רב ימר בר שלמיא לרבא: והרי למדנו בכרייתא לעיל (ח:) - 'ולהסיע על קיצתם', דהיינו שמותר לבני העיר לקנוס את מי שעובר על תנאי שקבעו בני העיר, ומדוע חייב אותם רבא לשלם?

לא אהדר ליה רבא: רבא לא ענה לרב ימר.

אמר רב פפא: טוב עשה רבא שלא ענה לו, לפי שההיתר של בני העיר להתנות הוא רק כאשר אין שם אדם חשוב, אבל אם יש שם אדם חשוב עליהם להתנות בפניו ובהסכמתו.

*

ת"ר: לא עושים חשבון עם הגבאי צדקה לומר להם 'להיכן נתתם את המעות שגביתם', וכן לא עושים חשבון עם גזברי ההקדש לומר להם 'להיכן הוצאתם את

מעות ההקדש', שנאמר לגבי עבודת בדק הבית בזמן המלך יהואש "ולא יחשבו את האנשים אשר יתנו את הכסף על ידם לתת לעשי המלאכה כי באמנה הם עשים". ואמנם אין זו ראייה גמורה אלא רק 'זכר' לדבר, לפי שהפסוק שם מדבר על גזברי הקדש של בית המקדש, שהיו שם פועלים מרובים להרבה סוגי מלאכות ולא היתה שם אפשרות לעמוד על החשבון.

א"ר אלעזר אע"פ שיש לו לאדם גזבר נאמן בתוך ביתו, בכל זאת יצרור את המעות שנותן לו ויספור את הכסף שהוא נותן בידו, למרות שלא יעשה עימו חשבון אח"כ, שנאמר שם "ויהי כראותם כי רב הכסף בארון ויעל ספר המלך והכהן הגדול ויצרו וימנו את הכסף הנמצא בית יהוה", ורק אח"כ "ונתנו את הכסף המתכן על ידי עשי המלאכה...".

בודקין למזונות: אם בא עני ומבקש שיתנו לו אוכל, בודקים אותו שאינו רמאי. ואין בודקין לכסות: אם בא ערום ומבקש בגד להתכסות בו, נותנים לו מיד. אפשר ללמוד זאת מסברא - מי שהוא ערום יש לו בזיון ואין לנו להשאירו בבזיון עד שנבדוק האם הוא רמאי או לא. ואפשר ללמוד זאת מהפסוק - "הלוא פרס לרעב לחמך", כתוב "פרש" (= הגמ' גרסה עם ש' ולא עם ס כמו בספרים שלנו) דהיינו תדרוש ותחקור אם הוא באמת רעב ורק אח"כ תתן לו לחם, אבל לגבי ערום נאמר "כי תראה ערם וכסיתו", דהיינו תכסה אותו מיד.

ורב יהודה אמר להיפך. אפשר ללמוד זאת מסברא - מי שהוא רעב יש לו צער הגוף ולכן לא בודקים אותו, אבל לערום אין צער הגוף ולכן בודקים אותו. ואפשר ללמוד זאת מהפסוק - "הלוא פרס לרעב לחמך", ומשמע שתפרוס לו לחם מיד, וכפי שמילה זו נקראת (= פרוס ולא פרוש), אבל לגבי ערום נאמר "כי תראה ערם וכסיתו", דהיינו רק לאחר שיראה לך שאינו רמאי אז תכסה אותו בכגדים.

תנן התם: למדנו במשנה במס' פאה - אין פוחתים לעני העובר ממקום למקום מכר לחם הנקנה בפונדיון (= סוג מטבע), כאשר מחירם של ארבע סאין של חיטים הוא סלע (שאז אפשר לקנות בפונדיון ככר העשוי מרבע קב חיטים, שהוא מזון שתי סעודות). ואם הוא לן אצלם בלילה, נותנים לו פרנסת לינה (= מיטה עם מצעים להניח תחת מראשותיו). ואם שבת אצלם בשבת, נותנים לו מזון לשלש סעודות (= שיהיה לו גם לסעודה שלישית של שבת).

תנא: למדנו בכרייתא - אם הוא עני המקבץ נדבות לא נותנים לו מקופת הצדקה, לפי שהוא כבר יודע לבקש נדבות ודי לו בכך.

ההוא עניא: עני אחד שהיה מקבץ נדבות בא לפני רב פפא שיתן לו מעות מקופת הצדקה, ולא נתן לו רב פפא כלום. אמר לו רב ייבא - אם אתה לא תתן לו אף אחד לא יתן לו, וכי נעזוב אותו שימות? ענה לו רב פפא - והרי למדנו בכרייתא שאם הוא עני המקבץ נדבות לא נותנים לו מקופת הצדקה, אמר לו רב ייבא - כוונת הכרייתא שלא נותנים לו מתנה מרובה אבל נותנים לו מתנה מועטת.

אמר רב אסי: אין לתת פחות משלישית השקל בשנה לצדקה, שנאמר לגבי בדק הבית "וְהַעֲמַדְנוּ עֲלֵינוּ מִצּוֹת לְתֵת עֲלֵינוּ שְׁלִישִׁית הַשְּׁקָל בְּשָׁנָה לְעִבְדַת בֵּית אֱלֹהֵינוּ", ואם לבדק הבית נותנים כך כל שכן שצריך לתת כך לצדקה.

*

א"ר אלעזר גדול המעשה יותר מן העושה: גדול מי שמתרים אחרים לצדקה מאשר מי שתורם בעצמו. שנאמר "וְהָיָה מַעֲשֵׂה הַצְדָּקָה שְׁלוֹם וְעִבְדַת הַצְדָּקָה הַשְּׁקֵט וְנִבְטַח עַד עוֹלָם". המתרים ('מעשה הצדקה') זוכה לשלום כלומר לטובה גמורה, ואילו התורם ('עבודת הצדקה') זוכה רק ל'השקט ובטח' כלומר להרווחה קצת (ריטב"א).

זכה הלא פרוש לרעב לחמך, לא זכה ועניים מרודים תביא בית: נאמר "הֲלוֹא פָּרַס לְרָעֵב לְחֶמֶךָ וְעֲנִיִּים מְרֹדִים תְּבִיא בֵּית". אם זכה אדם הוא נותן צדקה מכספו לעניים. ואם לא, באים שוטרי המלך הגויים ורודים בו ונוטלים ממנו את הכסף בעל כרחו.

[רש"י פירש 'זכה' כלומר אם יש לו מזל טוב. ובעיון יעקב כי 'יש אומרים שהיה כתוב במקור בראשי תיבות 'זכה למ"ט' והמדפיס טעה וכתב 'למזל טוב'].]

אמר להו רבא לבני מחוזא: וכמו שאמר רבא לבני העיר מחוזא - בבקשה מכם תתרימו אחד את השני לצדקה, כדי שיהיה לכם שלום עם המלכות והיא לא תגבה ממכם כספים.

וא"ר אלעזר בזמן שבהמ"ק קיים אדם שוקל שקלו: למחצית השקל בשביל קרבנות ציבור.

ואעפ"כ נחשב להן לצדקה שנא' "ונוגשיך צדקה": גם זה נחשב לצדקה, בגלל שכאשר הגויים לוקחים את הכסף מהעשירים הם פוטרם את העניים מלשלם מס. (מאירי)

אמר רבא האי מילתא אישתעי לי עולא: את הדבר הבא אמר לי 'עולל המשבש דרכי אימו' משמו של רבי אלעזר. (להלן הגמרא תבאר מיהו העולל הזה ומדוע הוא נקרא כך).

מה שריון זה כל קליפה וקליפה מצטרפת לשריון גדול: כמו בשריון כל קשקש ברזל שבשריון מצטרף ביחד לשריון גדול, כך גם בנתינת צדקה כל פרוטה ופרוטה מצטרפת לחשבון גדול.

רבי חנינא אמר מהכא: מפסוק אחר לומדים זאת. **"וּכְבַּדְתָּ עֵדִים כָּל צְדָקָתֶינִי"** (הפסוק אומר שמחמת הרשעות שלנו כל הצדקות שאנו עושים נמאסים כמו בגד מאוס שאדם מסיר אותו מעליו). הפסוק ממשיך את הצדקה לבגד, ללמד שכמו שבגד עשוי מהרבה חוטים שמצטרפים ביחד לבגד גדול, כך גם בצדקה.

אמאי קרו ליה 'עולא משגש ארחתיה דאימיה': מדוע קראו לו בשם זה? כי האיש הזה היה רב אחדכוי שהיה אז צעיר בשנים (רבינו גרשום) והוא שאל את רב ששת שאלה שרב ששת לא ידע לענות עליה.

מנין למצורע בימי ספורו שמטמא אדם: מצורע לאחר שהוא נרפא מצרעתו טובל ומביא שתי ציפורים, וסופר שבעת ימים, וביום השמיני מביא קרבן ונטהר. רב אחדכוי ידע שמצורע בימי ספירתו שנגע באדם הוא מטמא אותו. אך לא ידע מה המקור לכך?

אמר לו (רב ששת) - הואיל ומטמא בגדים מטמא אדם: מכיון שבימי ספירתו הוא מטמא את בגדיו, כנאמר **"וְהָיָה בַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִגְלַח אֶת כָּל שְׂעָרוֹ ... וְכִסָּה אֶת בְּגָדָיו וְרָחַץ אֶת בְּשָׁרוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי"** כלומר כשיגמור את ספירתו יטבול את בגדיו במקוה לטהר אותם. ואם הוא מטמא בגדים אם כן הוא גם מטמא אדם.

אמר ליה (רב אחדכוי) - דילמא טומאה בחבורים שאני וכו': אין ראייה. כי דוקא את הבגד המחובר לגופו הוא מטמא, אבל אם הוא יגע בבגד אחר הוא לא יטמא אותו וכל שכן אם ידע באדם שלא יטמא אותו. והראייה לכך, מאדם שמזיז נבלה, שהוא מטמא את בגדיו אבל אם נגע בכגדים אחרים או באדם הוא לא מטמא אותם.

אמר ליה (רב ששת) - ואלא שרץ דמטמא אדם מנלן? לאו משום דמטמא בגדים: והרי מניין לנו ששרץ מטמא אדם שנגע בו? לכאורה רק בגלל ששרץ מטמא בגדים כמו שנאמר "אלה הטמאים לכם בכל השרץ ... וכל אשר יפל עליו מהם במותם יטמא מפל עלי עץ או בגד" ומכיון שהוא מטמא בגדים הוא מטמא גם אדם. והוא הדין למצורע שמכיון שמטמא בגדים יטמא גם אדם.

אמר ליה (רב אחדבוי) - שרץ בהדיא כתיב ביה 'או איש אשר יגע בכל שרץ': המקור לכך ששרץ מטמא אדם אינו בגלל שהוא מטמא בגדים, אלא כי כך כתוב במפורש שאדם הנוגע בשרץ נטמא "או איש אשר יגע בכל שרץ אשר יטמא". וממילא אין מקור מכאן שמי שמטמא בגדים יטמא גם אדם.

(אמר לו רב ששת -) אלא שכבת זרע דמטמא אדם מנלן? לאו משום דהואיל ומטמא בגדים מטמא אדם: מנין לנו שאדם שנגע בשכבת זרע נטמא? לכאורה בגלל שהיא מטמאה בגד שהיא נוגעת בו כנאמר "וכל בגד וכל עור אשר יהיה עליו שכבת זרע וכבס במים יטמא עד הערב", ומשם לומדים שהיא גם מטמאת אדם. והוא הדין למצורע שמכיון שמטמא בגדים יטמא גם אדם.

אמר ליה (רב אחדבוי) - שכבת זרע נמי בהדיא כתיב ביה 'או איש' לרבות את הנוגע: גם אדם הנוגע בשכבת זרע כתוב במפורש שהוא טמא ולא לומדים זאת מבגדים. כנאמר "או איש אשר תצא ממנו שכבת זרע" ודרשו חז"ל מהמילים 'או איש' לרבות אדם שנוגע בשכבת זרע.

אהדר ליה בבדיחותא וכו': רב אחדבוי השיב את תשובתו לרב ששת בשמחה על כך שהוא מנצח אותו בשאלותיו. חלשה דעתו של רב ששת, וכתוצאה מכך רב אחדבוי נעשה אילם ושכח את תלמודו.

אתיא אימיה וכו': באה אימו של רב אחדבוי ובכתה לרב ששת וצווחה לפניו שיתפלל על רב אחדבוי שיתרפא, אך הוא לא התייחס אליה. ואז היא גילתה את השדיים שלה ואמרה לו 'תראה את השדיים הללו שינקת מהם' כי היא היתה המינקת שלו כשהוא היה תינוק (תוס'). ואז הוא התפלל עליו והוא נרפא.

מכיון שרב אחדבוי בצעירותו גרם לאימו לעשות 'מעשה שגעון' כזה, קראו לו 'עולל המשבש דרכי אימו'.

[פירשנו על פי הרבה ראשונים שהעולל היה רב אחדבוי ואימו באה לרב ששת. אבל רש"י פירש שהעולל היה רב ששת ואימו של רב ששת באה לפניו כדי שיתפלל על רב אחדבוי. פירוש זה מוקשה,

א. מדוע רב ששת נקרא עולל, הרי הוא לא היה צעיר אז. ב. מה היה אכפת לאימו של רב ששת על עונשו של רב אחדבוי שזלזל בבנה].

ודאתאן עלה מנלן: ואחרי שכבר באה שאלה זו לידינו, מה באמת התשובה, מניין המקור שמצורע בימי ספירתו מטמא אדם?

תשובה: **כדתניא רשב"י אומר וכו':** כתוב שהמצורע צריך לכבס את בגדיו במקוה לטהרם בסוף ימי חילוטו (= כשהוא נרפא מהצרעת ומביא את הציפורים), וכתוב שהוא צריך לכבס בגדיו במקוה לאחר מכן בסוף ימי ספירתו. ולומדים את ימי ספירתו מימי חילוטו. כמו שבימי חילוטו הוא מטמא אדם במגעו, כך גם בימי ספירתו הוא מטמא אדם במגעו.

*

אמר רבי אלעזר גדול העושה צדקה וכו': הנותן צדקה משכך את הכעס של הקב"ה (כביכול) יותר ממשה רבינו בתפילתו. כי משה רבינו לאחר שהתפלל על חטא העגל עדיין פחד מהאף והחימה, ואילו הנותן צדקה מבטל את האף והחימה. כנאמר "מתן בסתר יכפה אף וישחד בחק חמה עזה". רבי אלעזר מפרש את הפסוק כך - מתן בסתר יכפה אף, וכן 'שוחד בחק' כלומר מתן צדקה בחיק של העני בסתר יכפה 'חמה עזה'.

'אף' ו'חימה' הם שני לגיונות של עונשים שבאים להעניש את החוטאים.

ופליגא דרבי יצחק וכו': רבי אלעזר חולק על רבי יצחק. כי רבי יצחק מפרש את הפסוק כך - אמנם מתן בסתר יכפה אף, אבל אפילו שה'שוחד בחיק' כלומר שהוא עושה מתן בסתר בכל אופן נשארת חימה עזה.

איכא דאמרי: רבי יצחק דרש את סוף הפסוק על דיין שלוקח שוחד.

והמפייסו בזבירים: שמנחמו ומדבר על ליבו דברי נוחמים (רב"ג).

הנותן פרוטה לעני מתברך בשש ברכות דכתיב וכו': כנאמר (בישעיהו נח') - "הלוא פרס לרעב לחמה ועניים מרודים תביא בית כי תראה ערם וכסיתו ומבשרך לא תתעלם" אם תעשה זאת "אז (א.) יבקע כשחר אורך (ב.) וארכתך מהרה תצמח (ג.) והלך לפניך צדקה (ד.) כבוד ה' יאסף (ה.) אז תקרא וה' יענה (ו.) תשוע ויאמר הנני".

והמפייסו בדברים מתברך באחת עשרה ברכות שנאמר וכו': (בהמשך שם) "וְתַפֵּק לְרַעֲב נֶפֶשׁ וְנֶפֶשׁ נִעְנָה תִשָּׁבֵעַ" אם תוציא מהנפש שלך דיבורים טובים ותשביע את הנפש של העני בהם (רב"ג), אז "א. וְזָרַח בְּחֹשֶׁךְ אֹרֶךְ (ב.) וְאִפְלְתָךְ כְּצִהָרִים (ג.) וְנִחַף ה' תְּמִיד (ד.) וְהִשְׁכִּיעַ בְּצַחְצֻחוֹת נֶפֶשׁךָ (ה.) וְעִצְמוֹתֶיךָ יִחְלִיץ (ו.) וְהֵייתָ כְּגֹן רְוָה (ז.) וְכִמּוֹצָא מִיָּם אֲשֶׁר לֹא יִכְזָבוּ מִיָּמָיו (ח.) וְכִנּוּ מִמֶּךָ חֲרָבוֹת עוֹלָם (ט.) מוֹסְדֵי דוֹר וְדוֹר תִּקְוָמָם (י.) וְקָרָא לָךְ גֹּזֵר פֶּרֶץ (יא.) מְשֻׁבָּב נְתִיבוֹת לְשֹׁכֵת".

ואמר רבי יצחק מאי דכתיב "רדף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד": וכו' בגלל שהוא רודף לעשות צדקה הוא יבוא לידי עניות ויצטרך לבקש צדקה? אלא לומר לך וכו'.

רב נחמן בר יצחק אמר: פירוש אחר. הקדוש ברוך הוא ממציא לו וכו'.

לאפוקי מאי: איזה מצב הברכה באה להפקיע?

כמו שדרש רבה את מה שהתפלל ירמיה לקב"ה על אנשי ענתות שרצו להרוג אותו "וְאִתָּה ה' יִדְעֵתְּ אֵת כָּל עֲצָתְךָ עָלַי לְמוֹת, אֵל תִּכְפֹּר עַל עוֹנֵם וְחִטָּאתְךָ מִלִּפְנֵיךָ אֵל תְּמַחֵ, וְהָיוּ מִכְשָׁלִים לִפְנֵיךָ בְּעַת אַפְּךָ עֹשֶׂה בָהֶם".

רבי יהושע בן לוי אמר כל הרגיל לעשות צדקה זוכה הויין וכו': והוא מבאר את שלושת הדברים לומדים מהפסוק הנ"ל "רדף צדקה וחסד, ימצא חיים צדקה וכבוד". 'חיים' - זה בעלי חכמה שעל החכמה נאמר "כי מצאי מצא חיים". 'צדקה' - זה בעלי עושר כי תהיה להם עשירות ועל ידה יולכו לתת צדקה (רב"ג). 'כבוד' - זה 'בעלי אגדה' כלומר דרשנים שמושכים את לב השומעים וכולם מכבדים אותם.